

OVERVIEW OF THE PROBLEM FOR THE INDEPENDENT ACTIVITY OF SCHOOL STUDENTS IN THE LEARNING PROCESS

Abstract: The problem of independent work of students in the learning process is extremely important for the theory and practice of learning. One of the primary tasks of the school is to educate active and creative individuals with in-depth and comprehensive scientific knowledge, able to think independently, to solve emerging new theoretical and practical problems.

It is necessary to distinguish between independence as a quality of personality and independent work as one of the means for the formation of this quality. The essence of independence as a quality of personality consists in the need and ability of students to solve new problems for themselves, to find new ways to solve them. This quality is manifested and built in the process of the activity itself, which can be both reproductive and creative.

Therefore, the development of students' independence should be considered in its dynamics - from reproductive to creative activity. Reproduction and creativity as two aspects of the student's activity are always in dialectical unity, which means that the reproductive activity itself serves as the basis of creative activity, and in the creative works elements of reproduction and transformation of already learned ways of working.

Author information:

Krasimira Borisova

Teacher

At secondary school "Khan Asparuh – Dobrich

✉ krasimira2706@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Independent activities, school students,
learning process

Проблемът за самостоятелната работа на учениците в учебния процес има изключително важно значение за теорията и практиката на обучението. Една от първостепенните задачи на училището е да възпитава активно-творчески личности със задълбочени и всеотрасни научни знания, годни самостоятелно да мислят, да решават възникващите нови теоретични и практически проблеми (11).

Технологичното обучение със своите разнообразни характеристики и широки възможности за взаимодействия създава благоприятни условия за развитието на личността на ученика, като се създават благоприятни условия за реализиране на самостоятелна работа.(3)

Мотивацията е основа на дейността и се извява в нея, но се формира във и чрез общуване. Неговото влияние върху развитието на познавателната активност обикновено се опосредства от възникващата в групата социално-психическа атмосфера.

Друго съществено изискване и условие за развитието на познавателната активност е използването на нагледни средства, демонстрирани от учителя и възприемани от учениците, и включването на практически действия в познанието.

Необходимо е да се разграничава самостоятелността като качество на личността и самостоятелната работа като едно от средствата за формиране на това качество. Същността на самостоятелността като качество на личността се състои в потребността и умението на учениците сами да решават нови за тях проблеми, да откриват нови начини за решението им. Това качество се проявява и изгражда в процеса на самата дейност, която може да бъде както възпроизвеждаща, така и творческа.

Затова и развитието на самостоятелността на учениците трябва да се разглежда в нейната динамика – от възпроизвеждаща към творческа дейност. Възпроизвеждането и творчеството като две страни на дейността на ученика винаги се намират в диалектично единство, което означава, че самата репродуктивна дейност служи като основа на творческата дейност, а в творческите работи винаги се включват в една или друга степен елементи на възпроизвеждане и преобразуване на вече усвоените начини за работа (11).

Всее по-често в педагогическата и методическата литература, когато се разглежда самостоятелността на учениците в познавателната дейност, се използва понятието „познавателна самостоятелност“. Това понятие през последните години получи право на „гражданство“ не само в литературата, но и в официалните планове за изследване. То има твърде богато съдържание. За ученика, проявяващ познавателна самостоятелност, е характерно това, че той не се задоволява само със съобщените му от учителя знания. Той си служи с допълнителна литература, извършва наблюдения във връзка с интересуващите го въпроси, умее да прилага знанията в различни ситуации, успешно разрешава поставените му задачи, стреми се сам да получи отговор на неясните въпроси. У него е налице положително отношение към учебната дейност, развито е в една или друга степен самостоятелното му мислене и умение сам да се ориентира в разнообразните източници за информация, да обновява и усъвършенства знанията си. “Независимо от различното тълкуването на това понятие, приложена в учебния процес самостоятелната работа е вид учебна дейност, която може да бъде организирана по различен начин и в различно време в учебния процес. Тя е целенасочен процес, който се организира и изпълнява по време на обучение за решаване на конкретни учебно-познавателни задачи.

Самостоятелната работа се характеризира със своята цел и организация, извършваща се с помощта на различни методи и средства, реализираща се в рамките на урока или извън него, подчинена на основните задачи, които се разкриват в обучението” (6, 7, 8).

Познавателната самостоятелност предполага способността на ученика да организира и осъществява своята познавателна дейност в съответствие с възникнала или поставена цел, а също и наличие на потребност на такава дейност. С други думи, тя се изразява в неговия стремеж и умение да опознае новото в процеса на целенасоченото търсене (11).

Познавателната самостоятелност винаги е съпроводена с определено емоционално отношение на ученика към обекта и процеса на познанието. „В контекста на характерологичността и значимостта на самостоятелната познавателна дейност на учениците – използване на образователни практики, предполагащи творческо мислене, самостоятелен път за достигане до „нови знания или до нови начини за получаването им““ (9).

Емоциите имат голямо значение не само за формиране на познавателна потребност, за изграждане на определена мотивировка, но те влияят и върху самото качество и жизнеността на придобиваните знания. Обаче наличието само на любознателност, на познавателни интереси, съвсем не е достатъчно. Успешното организиране и осъществяване на познавателна дейност винаги е свързано с определен обем от знания, които ученикът вече е усвоил, със съответни интелектуални и практически умения и навици, вече формирани у него. С други думи, в познавателната самостоятелност могат да се разграничат три страни: съдържателна, процесуална и мотивационна. Съдържателната страна включва наличните знания, умения и навици, наличния опит за творческа дейност, които първоначално играят ролята на средства за осъществяване на познавателното търсене. В нея влизат също така и новите знания и умения, новия опит за творческа дейност, получени като резултат от познавателното търсене. Процесуалната страна обхваща самата процедура на познавателното търсене и предполага овладяване от учениците на средствата и начините за познавателна дейност, на онези интелектуални и практически действия, които позволяват да се реализира самият механизъм на познанието. Мотивационната страна обуславя формирането на познавателна потребност у

учащите се. И макар, че тези страни се намират в неразривно единство, не са редки случаите, когато у ученика е налице стремеж самостоятелно да овладява нови знания, без да умее успешно да извършва тази дейност. И обратно: има ученици, които могат да решават нови проблеми, но не изпитват необходимата потребност за това (11).

Промяната в образователната систем изисква преразглеждане културата на учене. Защото формирането на такъв вид култура в образователния процес гарантира устойчиво развитие на обществото, способностите на учениците за самостоятелно придобиване на знания и умения са определящи. Образованието трябва да се гради върху тези реалии и да води до усвояването на нови инструменти за придобиване на информация, знания, познания и комуникации.

Съвременните параметри на дейността учене свързват със самостоятелната дейност на ученика. Ключово значение придобива овладяването на базови компетентности за самостоятелно учене, самооценка и автокорекция. Дейността на учителя се трансформира в организиране, подпомагане, субектна подкрепа на неговото развитие.

Обучението по Технологии и предприемачествов началните класове поставя началото на системно овладяване на трудови умения и навици, които съпътстват човека през целия му живот, и изграждането на технологична грамотност и компетентност у учениците като съществен елемент на тяхната култура и общообразователна подготовка.

Централно място в учебно-възпитателната работа заема използването на придобитите знания, умения и навици. Това използване не става само в практическата дейност на учениците, а и в теоретичната им дейност, когато се появяват нови проблеми и се стремят по пътя на евристичното мислене да ги решат самостоятелно (10).

Съвременната тенденция за активно учение на учениците в учебния процес и проява на самостоятелност намира отражение в държавните образователни изисквания за учебно съдържание.

За постигане целта на технологичното обучение голяма роля има самостоятелната дейност, която извършват учениците. Обучението по Технологии и предприемачество трябва да стимулира потребностите от знания и стремежа към учене.

Учебното съдържание е един от основните елементи на системата на обучението по Домашен бит и техника. Специфично за него е, че се реализира преимуществено посредством активна трудова дейност на учениците, която е насочена към усвояване на знания и умения. Тези знания обаче не е достатъчно само да се „натрупват“, но и да развият потребността от учене, да стимулират детския интерес.

Познавателната самостоятелност на учениците може да бъде активизирана чрез овладяване на знания за:

- Основните материали, с които работят;
- Практическо приложение на изработените изделия и модели – изделията служат и за игра, и като дидактически материали, и в бита им.

Познавателната самостоятелност поставя основите на техническата им култура, те се провокира чрез тестови въпроси, а се активизира и чрез разнообразието от теми (10).

Учебната дейност е вид човешка дейност, която се характеризира с усвояване на обществено-историческия опит в различните му форми-знания, умения, навици, способности за познание и приложението им при решаването на нови задачи, а също така и норми на поведение. Учебната дейност е най-важната форма за проявление на личността на ученика, тя е основна нейна потребност. Успеваемостта на учениците зависи не само от равнището на развитие на техните способности, знания и умения, но и от активно-положителното им отношение към съдържанието на учебната дейност, без което те не могат да реализират в максимална степен своите функционални възможности (2).

Умението на учениците да изпълняват учебните си задачи самостоятелно има многостранна педагогическа стойност и влияние. Преди всичко то създава положителен стил на работа, който по-късно се пренасят върху другите видове трудова дейност на учениците. Това е така, защото „човешкото развитие е единен, постъпателен процес, който може да се раздели условно на части в зависимост от ракурса на разглеждането им. То е спирала с много вътрешни спирали, чиито части или етапи имат приблизително еднакви рамки във времево отношение“ (4; 5).

Самостоятелната учебна работа се отразява чувствително и върху отношението на учениците към училище и към цялата учебна дейност. В нея те намират себе си, виждат собствения си дял и неговите резултати, чувстват удовлетворение и получават импулс за работа. Ученик, научен да работи самостоятелно, излиза от ограничените и тесни рамки на обикновеното възпроизвеждане и просто повторение на чути, прочетени или видяни неща. Той вече има потребност да вложи нещо от себе си-най-малкото да възприеме възприетото логично, свободно и по своему. А това е много положително и ценно качество на интелекта.

Самостоятелната учебна работа гради и много положителни черти на характера и поведението на учениците: инициативност, целеустременост, постоянство, издръжливост, съсредоточеност, саморегулация и др. При нея учащите се няма на кого да разчитат. Те знаят, че трябва със собствени сили да намират изход, да подбират средствата и пътищата, да преодоляват затрудненията, да следят хода и резултатите от работата си, като ги анализират и оценяват.

Самостоятелният труд на учениците – неговата организация, характер и резултати е показател и за стила и резултатите на цялостната работа в училище. Той е израз и на многостранната подготвеност и методическото умение на учителите, по отношение и подхода им към учебните задачи. Самостоятелният учебен труд на учениците е и гаранция за действителен училищен успех – за добре осмислените им и трайни знания, за умение да бъдат използвани и прилагани те, за интелектуално и общо израстване на учениците (12).

Творчески самостоятелните работи – това е най-сложният и висш вид самостоятелна работа на учениците с висока степен и нов характер на познавателната им активност. При нея се предполага непосредствено участие на учащите се в производството на принципно нови за тях знания, ценности на материалната и духовната култура. Този вид самостоятелна работа се извършва при възникването на особени проблемни ситуации, при които учениците следва да разкрият и формулират проблемата или да посочат други, нови проблеми, които произхождат от основната, но не са дадени предварително в проблемната ситуация.

При този вид самостоятелна работа учениците се освобождават от готовите образци, от шаблона. Творческата им самостоятелност става единство от умствени и практически действия, които се изразяват в съвкупност от съждения, умозаклучения и практически операции.

Умението за самостоятелна работа се създава и на него учениците трябва да се учат. За целта да се започне с по-елементарните и лесни за реализиране прояви на самостоятелност, които по-нататък да се утвърждават, да се разширяват и усложняват (12).

Познавателните интереси силно се влияят от оценката на знанията. Оценката оказва въздействие върху силата и характера на тези интереси. Дали ще се развият у ученика силни и трайни познавателни интереси, дали те ще се свързват с други обществено-значими мотиви за учене, зависи много от оценките, които учениците получават при проверка на техните знания (2).

За да може да изпълнява пълноценно своите дидактически функции, самостоятелната работа трябва да отговаря на някои важни условия (1):

1. Самостоятелната работа трябва да се осъзнава ясно от учениците, да се знаят нейното предназначение и смисъл.

2. Успехът на самостоятелната работа зависи твърде много от степента на формиране на умствените и практическите умения и навици на учениците, от техните умения да работят самостоятелно.
3. Самостоятелната работа да е посилна, достъпна за учениците и да се прилага в система.
4. Самостоятелната работа трябва да се предхожда от инструктаж в устна, писмена или нагледна форма.
5. Извършената самостоятелна работа на учениците трябва да бъде последвана от анализ на учителя.

Като разглеждат проблемите на самостоятелния учебен труд на учениците, много автори посочват, че това е учебна работа, която учащият провежда сам. Съществените компоненти на един завършен самостоятелен учебен труд са:

- учащият се сам определя и формулира целта на учебната си работа;
- сам избира, систематизира и степенува средствата, похватите и пътищата за постигане на целта и реализиране на учебната си дейност;
- помоща и контролът върху работата на ученика опосредствани – чрез предварително дадени обяснения и насоки;
- ученикът сам извършва непосредствения контрол върху работата си, като ползва тези средства и пособия, самоценява резултатите-постиженията и недостатъците на собствената си работа.

Това са характерните особености и компоненти, на един напълно самостоятелен учебен труд, в неговата напреднала фаза – с изяви на рационализация и творчество. Следва да подчертаем, че и когато някой от посочените компоненти не е на лице, че дори когато се срещне само един от тях, може да оценим работата на ученика като самостоятелна. Разликата тук е в степента на самостоятелност (12).

Съвременното разбиране на активността на познавателната дейност на учениците в процеса на обучението се отличава с няколко важни особености (1):

1. Съдържанието на познавателната дейност, предвидено за реализиране в учебните програми, все повече се свързва с личния опит на учениците и постиженията на науката и техниката.
2. Активизирането на познавателната дейност на учениците се отличава с повишаване относителния дял на самостоятелното овладяване на знания от различни източници.
3. Активизирането на познавателната дейност на учениците се съпровожда със засилване ролята на учителя като ръководител и организатор на учебния процес, увеличаване на управленческите му функции в сферата на обучението.

За активизиране на познавателната дейност на учениците съдействат (1):

- а) положителните подбуди за учене, интересът към учебния материал;
- б) положителните емоционални преживявания, породени от самата учебна дейност;
- в) тясната връзка между обучението и живота;
- г) единството между интелектуалната и говорната дейност на учениците;
- д) положителните взаимоотношения между учителите и учениците в процеса на обучението;
- е) изпълнението на практичеки задачи, изискващо комплексно прилагане на старите и новоусвоени знания, умения и навици;
- ж) системно повторение на по-рано усвоените знания при затвърдяване на новите знания;
- з) вариантността на упражнението и диференцирането им;
- и) работата с неадаптирани материали при съблюдаване на достъпността им;
- й) широкото приложение на такива задачи, които изискват преход от теорията към практиката, от нагледнообразното към логическото мислене;
- к) прилагане на обобщени интелектуални умения за решаване на конкретни задачи;

- л) проблематизирането на обучението;
- м) диференцирането на съдържанието на учебната дейност на учениците;
- н) използване на съвременни технически средства за обучение и дидактически материали;
- о) умението на учителя да взема по внимание особеностите на психическото състояние на учениците и стадия на познавателното им развитие.

Възможностите, с които разполага учителят, за да активизира познавателната дейност на учениците, са извънредно много.

В заключение можем да кажем, че самостоятелната дейност на учениците е неразривна част от учебно-възпитателния процес. Чрез нея те получават знания, формират умения, проявяват творчество и развиват заложбите си. Отчитайки спецификата на предмета Технологии и предприемачество във втори клас, в процеса на работата си през учебната година се убедихме оное веднъж за значимото и присъствие в цялостния учебен процес, във всичките му форми-урочна, извънурочна и извънкласна. Ръководени от желанието си да подобрим работата си в училище ние си поставихме за цел да установим степента на усвоените знания и умения в процеса на самостоятелната работа на учениците при обучението по Технологии и предприемачество.

References:

1. Andreev, M., (1981) *Didaktika*, Narodna prosveta, S.
2. Gajdarov, T., (1978) *Vliyanie na ocenkata vyrhulichnostta na uchenika*. Narodna prosveta, S.,
3. Genchva, M., (2009) *Celite na tehnologichnoto obuchenie kato element na sistemata ot celi na obshtoobrazovatelната podgotovka v SOU*. sp. Posoki, kn. .3
4. Zlatkova L. (2018) *Ritam в различните проявления Pna народното изкуство*. Godishnik na Shumenski universitet "Episkop K. Preslavski". Т XXII D, PF, UI "Episkop K. Preslavski".Shumen,
5. Zlatkova L. (2019) *Narodnoto izkustvo Ritam – Duh – Kultura*. UI "Episkop K. Preslavski".Shumen,
6. Dimitrova, N., (2008) *Samostoyatelната работа на studentite – predimstva I nedostataci*. Godishnik na Shumenski universitet "Episkop K. Preslavski". Т. XVIII B 5. Prirodni nauki. Metodika. 2008, ISSN 1311-834X, , str. 134-141
7. Dimitrova, N., (2007) *Formirane I razvitie na poznavatelната aktivnost na studentite chrez samostiyatelna работа*. Mezhdunarodna nauchna konferencia Unite'07 Gabrovo. Sbornik dokladi tom III. 23-24 Noemvri ISSN 1313-230X, str. 324-327
8. Dimitrova, N. (2014) *Independence work of university students as acmeological problem in learning process (advantages and diasadvantages)*. International scientific online journal – ISSN 2367-5721 Issue 1, September pp. 127-132 www.sociobrain.com
9. Dobрева, Sn., (2018) *Rechevoto povedenie na uchitelia kato ekspert ocenitel na uchenicheski pismeni tekstove v obuchenieto po balgarski ezik I literature*. UI "Episkop K. Preslavski".Shumen,
10. 17. Koleva, Ia, (2001) *Roliata na samostoiatelната работа на uchenicite ot I klas v obuchenieto po Donashen bit I tehnika*, sp.Nachalno obrazovanie, kn.,2
11. Petrov.,P., (1977) *Poznavatelната samostoiatelnost na uchenicite*, Narodna presveta, S,
12. Piriov, G., L.Desev, (1977) *Pedagogicheska psihologiya*. Nauka I izkustvo. Sofia